

УДК 159:343.914:343.843

Захаренко Людмила Миколаївна, кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного
забезпечення, Національна академія внутрішніх справ

e-mail: zakharenko-luda@ukr.net

ЖИТТЄВА ПЕРСПЕКТИВА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЖІНОК: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація

У статті здійснено теоретичний аналіз стану розробленості проблематики життєвої перспективи засуджених до позбавлення волі жінок. З'ясовано, що життєві перспективи засуджених до позбавлення волі чоловіків і жінок мають гендерні відмінності, які найбільше проявляються у ціннісно-змістовому аспекті життєвої перспективи. Ціннісно-часовий аспект життєвої перспективи неповнолітніх засуджених різної статі має спільні ознаки за параметром «тривалість».

Проаналізовано відмінності у життєвих перспективах засуджених до позбавлення волі жінок та законотрухняних жінок, засуджених до позбавлення волі неповнолітніх дівчат та законотрухняних школярк. Життєві перспективи засуджених до позбавлення волі неповнолітніх-дівчат значно відрізняються від життєвих перспектив законотрухняних дівчат, засуджених до позбавлення волі жінок молодого віку – від законотрухняних жінок такого ж віку.

Важливе місце в системі особистісних життєвих цінностей засуджених до позбавлення волі неповнолітніх-дівчат і жінок займають життєві цінності «любов» і «сім'я». Неповнолітні засуджені розуміють цінність «любов» поверхово, прагнуть до встановлення стосунків з протилежною статтю. Засуджені жінки молодого віку сприймають цінність «любов» ілюзорно, як доступну, але не пріоритетну цінність. Значущою для засуджених жінок молодого віку є сфера сімейного життя.

Життєві перспективи засуджених до позбавлення волі жінок молодого віку, що скоїли злочини різних видів і ступеня тяжкості, мають відмінності у ціннісно-змістовому аспекті життєвої перспективи.

Ключові слова: засуджені до позбавлення волі жінки, гендерні відмінності, життєва перспектива.

Захаренко Людмила Николаевна, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник научной лаборатории по проблемам психологического обеспечения, Национальная академия внутренних дел

ЖИЗНЕННАЯ ПЕРСПЕКТИВА ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ ЖЕНЩИН: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация

В статье осуществлен теоретический анализ разработанности проблематики жизненной перспективы осужденных к лишению свободы женщин. Выяснено, что жизненные перспективы осужденных к лишению свободы мужчин и женщин имеют различия, которые наиболее проявляются в ценностно-смысловом аспекте жизненной перспективы. Ценностно-временной аспект жизненной перспективы несовершеннолетних осужденных разного пола имеет общие признаки по параметру «продолжительность».

Проанализированы различия в жизненных перспективах осужденных к лишению свободы женщин и законопослушных женщин, осужденных к лишению свободы несовершеннолетних-девушек и законопослушных школьниц. Жизненные перспективы осужденных к лишению свободы несовершеннолетних-девушек значительно отличаются от жизненных перспектив законопослушных девушек, осужденных к лишению свободы женщин молодого возраста – от законопослушных женщин такого же возраста.

Важное место в системе личностных жизненных ценностей осужденных к лишению свободы несовершеннолетних-девушек и женщин занимают жизненные ценности «любовь» и «семья». Несовершеннолетние

осужденные понимают ценность «любовь» поверхностно, стремятся к установлению отношений с противоположным полом. Осужденные женщины молодого возраста воспринимают ценность «любовь» иллюзорно, как доступную, но не приоритетную ценность. Значимой для осужденных женщин молодого возраста является сфера семейной жизни.

Жизненные перспективы осужденных женщин молодого возраста, совершивших преступления различных видов и степени тяжести, имеют различия в ценностно-смысловом аспекте жизненной перспективы.

***Ключевые слова:** осужденные к лишению свободы женщины, гендерные различия, жизненная перспектива.*

Zakharenko Lyudmila, PhD, Senior Research Fellow, Scientific Laboratory on Psychological Support, National Academy of Internal Affairs

LIFE PERSPECTIVE PROSPECTS OF CONVICTS WOMEN: THEORETICAL ANALYSIS

Summary

The article elaborated theoretical analysis of the problems of life perspective sentenced to imprisonment of women. It was found that the life prospects sentenced to imprisonment of men and women are the gender differences are most apparent in value-semantic aspect of life perspective. Value-temporal aspect of life perspective minors sexes have common features in the parameter «extent».

The differences in life perspectives sentenced to imprisonment of women and law-abiding women sentenced to imprisonment for minors and the law-schoolgirls. Life perspectives sentenced to imprisonment of minors, girls are significantly different from law-abiding life prospects of girls sentenced to imprisonment younger women – from law-abiding women of the same age.

Important place in the personal life values sentenced to imprisonment of minors, women and girls take life values "love" and "family." Juveniles convicted understand the value of "love" superficially seek to establish relationships with the

opposite sex. Convicted young women perceive the value of "love" is illusory, as available, but priority value. Important for young women prisoners is the sphere of family life.

Life perspectives sentenced to imprisonment younger women who have committed crimes of various types and severity, have differences in value-semantic aspect of life perspective.

***Keywords:** sentenced to imprisonment of women, gender differencei, life perspective.*

Постановка проблеми і актуальність дослідження. У світі жіноча злочинність зростає стрімкіше, ніж чоловіча. Зважаючи на досить широку представленість у пенітенціарній психології досліджень психологічних особливостей осіб, засуджених до позбавлення волі, дані дослідження здебільшого представлені чоловічою вибіркою, значно рідше – жіночою. До цього часу мало дослідженим є питання психологічних особливостей життєвої перспективи засуджених відповідно до статі, віку, терміну ув'язнення, неодноразовості відбування покарання, зокрема щодо взаємозв'язку ціннісно-часового та ціннісно-змістового аспектів особистісної життєвої перспективи, особливостей її компонентів та параметрів. У зв'язку з цим **мета дослідження:** теоретичний аналіз стану розробленості проблематики психологічних особливостей життєвої перспективи засуджених до позбавлення волі жінок (неповнолітніх та молодого віку).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У часи радянської влади та пострадянський період пенітенціарні психологи досліджували особливості життєвих перспектив засуджених (самовизначення, ціннісні орієнтації, життєві цілі), а також їх масштабність, вплив на життя ув'язнених та можливість корекції, вивчення і характеристики особистості засуджених на етапі підготовки до умовно-дострокового звільнення, прогнозування поведінки на свободі. Було встановлено залежність спрямованості поведінки неповнолітніх засуджених від змісту їх життєвих перспектив, описано «циклічність» життєвої

перспективи злочинців, пояснено феномен «ломки далеких життєвих планів», започатковано впровадження соціально-психологічних тренінгів для засуджених з метою формування життєвих планів та соціально прийнятних способів їх досягнення тощо.

Дослідження психологічних особливостей життєвої перспективи засуджених до позбавлення волі жінок найбільше представлені у наукових статтях (Вагабова А.О., Віденєєв І.О., Дебольській М.Г., Жевакіна Н.В., Матвєєва І.А., Меркулова В.О., Мірошниченко О.М., Помацалюк А.Р., Шевченко Л.О.), дисертаційних дослідженнях (Дєєва Н.А., Калашнікова М.М., Калашнікова Т.М., Мушинська О.М., Назаров О.А., Пашко А.О., Харіна Н.А., Фадєєва К.Ф., Федоренкова Л.С.), значно рідше – у посібниках чи монографіях («Психология несовершеннолетних осужденных женского пола. История изучения и современное состояние» (Калашникова Т.В., Калашникова М.М., 2013), «Психология несовершеннолетних осужденных женского пола» (Калашникова Т.В., Калашникова М.М., 2015).

Вперше дослідження життєвих планів, перспектив і цілей діяльності неповнолітніх засуджених жіночої статі здійснила Дєєва Н.А. (1977). Продовжуючи ідеї Макаренка А.С. щодо використання у практиці виховної роботи з неповнолітніми «системи перспективних ліній», Дєєва Н.А. встановила залежність спрямованості поведінки неповнолітніх правопорушниць від змісту їх життєво значущих перспектив. Вона дослідила зміст соціальних перспектив неповнолітніх засуджених жіночої статі, розробила технологію формування системи соціально значимих життєвих перспектив та запропонувала критерії оцінки їх стійкості. Відповідно до цього дослідниця запропонувала класифікувати неповнолітніх засуджених жіночої статі на групи по змісту наявних у них життєво значущих перспектив, з метою перевиховання неповнолітніх правопорушниць в умовах виховно-трудової колонії на основі формування особистісної і суспільно значущих перспектив. На думку вченої, знання близької, середньої і далекої перспективи вихованок

дозволяє прогнозувати їх поведінку на свободі, правильно характеризувати при підготовці до умовно-дострокового звільнення.

Про переживання засудженими жінками почуття безвихідності та безперспективності у зв'язку із ув'язненням писав В.А. Елеонський (1980). Він зазначав, що найгостіше це переживають ті з ув'язнених жінок, вік яких до 30 років включно; які не мають сімей; вперше відбувають покарання.

Як зазначає Ральнікова І.О. (2012) переломна подія у житті людини запускає механізм перебудови життєвих перспектив людини, що проявляється двонаправлено: 1) як руйнування наявного (цінностей, цілей, планів, звичного способу життя і поведінки тощо); 2) як прояв життєтворчості – творення людиною нового способу буття у життєвому просторі, трансформація образу майбутнього.

У випадку зіткнення людини із кризою, катастрофою, що розриває темпоральну структуру особистості, на думку Магомед-Ємінова М.Ш. (2007,2008), відбувається трансформація ідентичності особистості, що потребує пов'язування безлічі розірваних ситуацій, розірваного зв'язку часів у цілісну темпоральну протяжність. Це зумовлює здійснення людиною особливої роботи щодо пов'язування темпоральних горизонтів часу, темпорального пов'язування досвіду, тобто певну темпоральну організованість і темпоральну роботу, продуктом якої є темпоральна структура.

Викладення основного теоретичного матеріалу. У психології існує декілька визначень поняття «життєва перспектива особистості». Ми розглядаємо життєву перспективу особистості як представлений у суб'єктивній картині життєвого шляху особистості динамічний образ бажаного майбутнього, детермінований цілями психологічного майбутнього у теперішньому. Складовими життєвої перспективи є психологічне минуле, теперішнє та майбутнє, органічна єдність яких становить часову цілісність. Життєву перспективу особистості характеризують її компоненти (ціннісний, емоційний, когнітивний, поведінковий) та параметри (тривалість, оптимістичність, реалістичність, узгодженість, диференційованість). Структурованість життєвої

перспективи особистості забезпечує взаємопов'язаність її аспектів: ціннісно-часового та ціннісно-змістового.

Проблема формування життєвої перспективи найактуальнішою є для неповнолітніх та осіб молодого віку. Сенситивним періодом для формування життєвих перспектив є юнацький вік.

Незважаючи на те, що різних країнах існують значні відмінності у статусі жінок у виправних закладах, внаслідок статевої приналежності жінкам особливо важко знаходитися в місцях позбавлення волі.

Дослідники сходяться на думці, що категорію неповнолітніх засуджених слід вважати найбільш складною з усіх категорій засуджених. Існують певні психологічні особливості, що характерні для всіх неповнолітніх засуджених, і ті, що притаманні лише неповнолітнім засудженим жіночої статі. Неповнолітнім засудженим жіночої статі порівняно із законотрудами дівчатами характерні неадекватне сприйняття своїх вчинків – до і під час ув'язнення (Калашнікова Т.В., 2003), неадекватна (завищена або занижена) самооцінка (Харіна Н.А., 2001) з частковим прийняттям «ролі й образу» як визнання у себе лише деяких стереотипних злочинних рис (Кожушко А.Р., 2016), підвищений рівень агресивності та ворожості (Бойко І.Б., Калашнікова Т.В., 1993), відсутність довгострокових планів та перспектив (Калашнікова Т.В., 2003).

Одним із перших в Україні досліджень гендерних особливостей смислової сфери особистості неповнолітніх правопорушників є дисертаційне дослідження Мушинської О.В. (2005) [6]. У даній науковій роботі описано особливості та гендерні відмінності смисложиттєвих орієнтацій, структури та суб'єктивного змісту смислової сфери особистості неповнолітніх правопорушників.

Науковець стверджує, що у неповнолітніх правопорушників різної статі нижчий рівень осмисленості життя, ніж у законотрудних хлопців і дівчат. Засуджені дівчата вирізняються середнім рівнем осмисленості життя, порівняно з засудженими хлопцями. Вони переконані у здатності будувати життя

відповідно з своїми цілями і уявленнями про її смисл. Суб'єктивна картина життєвого шляху неповнолітніх дівчат-правопорушниць характеризується вищим рівнем усвідомленості реальності життя і власних дій, життєвих цілей та можливостей їх досягнення, більш позитивним ставленням до майбутнього, на відміну від хлопців-засуджених. Для них характерні локус контролю-Я, націленість у майбутнє, що обумовлює ставлення до процесу життя у теперішньому, смислова наповненість якого вище, ніж у юнаків. Однак засуджені дівчата і хлопці планують своє майбутнє на досить обмежений час (лише на два роки).

Специфічні гендерні особливості структури смислової сфери особистості неповнолітніх правопорушників полягають у більш диференційованій смисловій сфері дівчат-правопорушниць, мрії про самореалізацію у власній сім'ї та соціальному середовищі, враховуючи негативний досвід минулого, деяка ідеалізація власного майбутнього, на відміну від хлопців-правопорушників, які прагнуть віднайти смисл життя у самоствердженні через ризиковані вчинки [6].

У дисертаційному дослідженні Калашнікової М.М. (2012) представлено результати дослідження спільних і відмінних рис структурних компонентів відповідальності особистості неповнолітніх злочинниць та законослухняних школярів [2]. Отримані результати щодо відмінностей по кожному із компонентів відповідальності досліджуваних обох груп, послужили основою для висновків дослідниці щодо несформованості відповідальності особистості неповнолітніх засуджених, для яких характерні заперечення власної відповідальності за свої дії та вчинки, егоцентричні цінності та вузькогрупові норми. Так, ціннісно-мотиваційному компоненту відповідальності неповнолітніх злочинниць характерні відсутність чітких цілей на життя в майбутньому, незадоволеність життям в теперішньому, знижена значимість цінностей «наявність хороших і вірних друзів», «щасливе сімейне життя», «освіченість» порівняно із законослухняними неповнолітніми дівчатами. Пізнавально-прогностичному компоненту відповідальності особистості неповнолітніх злочинниць характерне розуміння відповідальності на рівні

загальної когнітивної інформативності. Емоційно-вольовому компоненту відповідальності неповнолітніх засуджених, на відміну від законослухняних школярів, більш характерні астенічні емоції, які в умовах колонії потребують постійного контролю, прикладання вольових зусиль, а в складних ситуаціях проявляють низьке самовладання і неконтрольовані негативні емоції [2].

У 2014 році Калашніковою Т.В., Калашніковою М.М. здійснено порівняльно-психологічне дослідження особливостей ціннісних орієнтацій неповнолітніх засуджених дівчат та законослухняних дівчат-підлітків [3]. З'ясовано, що у структурі термінальних цінностей неповнолітніх засуджених жіночої статі лідируюче місце займають егоїстичні цінності, що виступають конкретними життєвими орієнтирами. До таких цінностей-цілей відносяться «здоров'я», «матеріально забезпечене життя». Серед моральних цінностей неповнолітні засуджені жіночої статі визнали найважливішими цінності-цілі «активне діяльне життя», «життєва мудрість», «любов». Для засуджених дівчат характерна пасивність сприйняття термінальної цінності «краса природи і мистецтва». Досліджуванні переконані, що тільки наявність необмеженої кількості грошей робить їх життя цікавим, емоційно насиченим.

Структура інструментальних цінностей неповнолітніх засуджених жіночої статі характеризується ієрархією цінностей-засобів «акуратність», «вихованість», «тверда воля», «життєрадісність». У ієрархії цінностей-цілей та цінностей-засобів досліджуваних наявні значні відмінності. Неповнолітні засуджені жіночої статі порівняно із законослухняними дівчатами-підлітками надали більшого значення таким цінностям-цілям як «активне діяльне життя», «життєва мудрість», «краса природи і мистецтва», та меншого значення – цінностям-цілям «любов», «наявність хороших і вірних друзів», «щасливе сімейне життя». Засуджені дівчата надають більшій ваги цінності «активне діяльне життя», ніж законослухняні дівчата. Для неповнолітніх засуджених високу значимість має цінність цілі-засобу «непримиренність до недоліків у себе та інших», а значно меншу значимість – ціль-засіб «освіченість», на протилежному полюсі до законослухняним дівчатам. Це дозволило авторам зробити

висновки щодо поверховості сприйняття змісту інструментальних цінностей «життєва мудрість», яка розуміється ними як отримання життєвих знань про життя, а не здобуття освіти та «активне діяльне життя» як життєрадісне буття [2].

У ряді наукових праць зазначається, що засудженим жінкам характерні нижчий рівень розвитку індивідуально-психологічних властивостей та, відповідно, нижчий особистісний адаптаційний потенціал, порівняно з засудженими чоловіками (Мусін Ф.С., 2006). Зниження адаптаційних показників на психофізіологічному і психічному рівнях психологічної адаптації полягає в різних проявах дисбалансу у емоційній сфері та в інтелектуальній недостатності (Помацалюк А.Р., 2015), зокрема, це збільшення негативних емоцій – засмучення, розлюченості, обурення (Пашко А.О., 2009) та особливості рефлексії в ув'язненні (Сахно С.В., 2014). У ціннісно-смісловій сфері різних категорій злочинниць наявні істотні відмінності (Меркулова В.О., 2002), Шевченко Л.О., 2009; Федоренкова Л.С., 2011).

На наявність суперечливої системи особистісних життєвих цінностей жінок, засуджених до позбавлення волі вперше, вказує Шевченко Л.О. (2011) [12]. Порівнюючи ієрархії життєвих цінностей засуджених жінок і засуджених чоловіків, вона встановила відсутність відмінностей. У системі життєвих цінностей значущими для досліджуваних обох категорій є «здоров'я», «матеріальний успіх», «почуття задоволення», «спілкування», а незначущими – «особистісне зростання», «служіння людям», «багатство духовної культури». Для досягнення таких дієвих цінностей як «матеріальний успіх», «розваги», «спілкування» засуджені визнають придатними усі засоби. Досліджувані висловлюють «бажання жити одним днем» та гіперпотяг до відпочинку [12].

Проведені Федоренковою Л.С. (2011) дослідження особливостей переважаючих життєвих цінностей і життєвих сфер засуджених жінок (віком 25-35 років), що зробили різні види злочинів, дозволили визначити, що різні категорії злочинниць надають перевагу різним життєвим цінностям та різним сферам їх реалізації [10]. На відміну від законослухняних жінок засуджені

жінки з різною протиправною спрямованістю мають невизначені, безпринципні та розмиті особистісні цінності, різну ступінь виразності інтернальності, що нижча, ніж у порівнювальній групі. Засуджені жінки ставлять наперед цілі, які часто діаметрально протилежні, і обирають інші засоби для їх досягнення.

Для жінок, які вперше відбувають покарання, та жінок, які відбувають повторне покарання, характерні неприйняття теперішнього та заперечення ситуації ув'язнення, орієнтація на минуле та майбутнє, зовнішній локус контроль (Педько К.В., 2013) [9].

Шевченко Л.О. (2016) пише про поверховість розуміння відповідальності засудженими до позбавлення волі жінками. Вони схильні переживати своє життя як пусте, безцільне існування, що не має смислу та перспектив. Для даної категорії жінок притаманні низький середній показник осмисленості життя, негативне ставлення до минулого, незадоволеність своїм життям в теперішньому, несформованість системи особистісних цінностей, відсутність або значна обмеженість на момент дослідження цілей в житті, невизначеність часової перспективи, ситуативно-зумовлений характер поведінки [13].

Існування гендерних відмінностей термінальних та інструментальних цінностей осіб, засуджених до позбавлення волі за вбивство, відмічає Назаров О.А. (2011) [7]. Найголовнішими термінальними цінностями у житті жінок-вбивць є «активне, продуктивне життя», «впевненість в собі» та «отримання задоволення». Інструментальними цінностями вони визнали «терпимість до думок інших», «самоконтроль» та «життєрадісність» [7].

Особливу увагу слід звернути на місце цінностей «любов» та «сім'я» у структурі життєвих цінностей засуджених жіночої статі (неповнолітніх і молодого віку). Неповнолітні засуджені жіночої статі визнають пріоритетною цінність «любов» як моральної цінності, що лежить в основі щасливого сімейного життя, хоча сприйняття даної категорії є поверховим. Цінність любові представників протилежної статі є настільки значимою, престижною для засуджених-дівчат, що у випадку її відсутності вона придумується, фантазується (Калашнікова Т.В., Калашнікова М.М., 2015) [3].

Центральним мотивом особистісної смислової сфери неповнолітніх правопорушниць є створення атмосфери підтримки та піклування у майбутній родині в рамках ролі жінки, що відповідає традиційним уявленням, самореалізація переважно у родині. У реалізації статевої поведінки дівчата орієнтуються на матір як більш-менш адекватну модель самореалізації [6]. Поряд з цим нерідко засуджених дівчат формується стійке переконання, що вони назавжди втратили здатність жити нормальним сімейним життям, стати повноцінною жінкою, матір'ю, дружиною [8].

Любов не є пріоритетною життєвою цінністю для засуджених до позбавлення волі жінок, а тому відсутні переживання даного почуття. За результатами дослідження, проведеного А.О. Вагабовою (2015), уявлення про любов як вищу духовну цінність у даній категорії жінок є ілюзорним, має незначне смислове навантаження та емоційно-чуттєве переживання, на відміну від законослухняних жінок [1, с. 20]. Вони вважають, що дана цінність є для них доступною, а тому не переживають з цього приводу внутрішньоособистісні конфлікти, що значно відрізняє їх від законослухняних жінок. З числа жінок, які знаходяться в звичайних умовах, тільки 20% мають здатність переживання любові, решта – переживають внутрішньоособистісний конфлікт, пов'язаний з бажанням переживання любові, але з відсутністю такої можливості. Осмислено-змістовний та емоційно-чуттєвий компонент переживання любові засудженими жінками не взаємопов'язані, що свідчить, на думку Вагабової А.О., про нездатність переживати ними почуття любові [1].

Зміст цінності «любов» для вперше засуджених жінок є примарним як нездійснена мрія через відбування строку покарання в ув'язненні, на що вказує Шевченко Л.О. [11]. Згідно з отриманими дослідницею даними, важливе місце в ієрархії життєвозначущих цінностей засуджених жінок становлять «привабливість, «любов, «прихильність». Дана категорія опитаних прагне зберегти зовнішню привабливість навіть в ув'язненні, бажає і потребує мати близьких людей, відчувати їх піклування, любов значущих людей, що складає зміст прихильності і любові [11; с. 195]. Для жінок, які вперше відбувають

покарання, та жінок, які відбувають повторне покарання, характерна аутосимпатія, схильність до ідеалізації людини, яка є для них значимою [5; 9]. При цьому констатовано визнання значущості сфери сімейного життя жінками, засудженими за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, та жінками, що скоїли злочини проти життя і здоров'я інших людей, а також більшістю жінок, засуджених за вбивство [4; 7].

Головні висновки. На основі проведеного теоретичного аналізу проблематики життєвої перспективи засуджених до позбавлення волі жінок можна підсумувати:

1. Життєві перспективи засуджених до позбавлення волі осіб жіночої статі та засуджених до позбавлення волі осіб чоловічої статі мають значні відмінності, найбільше це проявляється у ціннісно-змістовому аспекті життєвої перспективи. Ціннісно-часовий аспект життєвої перспективи неповнолітніх засуджених різної статі має спільні ознаки за параметром тривалості.

2. Життєві перспективи засуджених до позбавлення волі неповнолітніх дівчат значно відрізняються від життєвих перспектив законослухняних дівчат, засуджених до позбавлення волі жінок молодого віку – від законослухняних жінок такого ж віку.

3. Життєві перспективи засуджених до позбавлення волі осіб жіночої статі мають вікові особливості. Життєві перспективи засуджених до позбавлення волі жінок молодого віку, що скоїли злочини різних видів і ступеня тяжкості, мають відмінності.

4. Важливе місце в системі особистісних життєвих цінностей даної категорії засуджених займають життєві цінності «любов» і «сім'я». Для неповнолітніх засуджених характерним є поверховість розуміння пріоритетної життєвої цінності «любов», прагнення до побудови стосунків з особами протилежної статі, створення власної сім'ї, невпевненістю у власній здатності стати повноцінною дружиною, матір'ю. Засуджені жінки молодого віку сприймають життєву цінність «любов» ілюзорно як не пріоритетну, але

доступну, не схильні до переживання цього почуття, значущим для них є сфера сімейного життя.

Перспективи використання результатів дослідження є подальше більш ґрунтовне емпіричне дослідження ціннісно-часового аспекту життєвої перспективи засуджених до позбавлення волі жінок.

Список використаних джерел:

1. Вагабова А.О. Змістоутворюючі фактори почуття любові у жінок в місцях позбавлення волі / А.О. Вагабова // Актуальні проблеми сучасної педагогіки та психології: зб-к тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конференції студентів та молодих учених, 16 жовтня 2015 р. / заг. ред. Г.О. Горбань – Маріуполь : МГУ, 2015. – С. 18-20.

2. Калашникова М.М. Психология ответственности личности несовершеннолетних осужденных женского пола, отбывающих наказание в воспитательной колонии: автореф. дис. на соиск. научн. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридическая психология» / М.М. Калашникова. – Рязань, 2012. – 28 с.

3. Калашникова Т.В. Сравнение ценностных ориентаций правопослушных девочек-подростков и несовершеннолетних осужденных женского пола / Калашникова Т.В., Калашникова М.М. // Электронный научн. журнал «Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие». – 2014/2 (5). – С. 39-48. – Режим доступа к ресурсу: www.humjournal.rzgmu.ru

4. Меркулова В.О. Психологічні аспекти жіночої насильницької злочинності / В.О. Меркулова // Вісник Одеського інс-ту внутр. справ. – 2002. – № 2. – С. 67-72.

5. Мірошниченко О.М. Особливості самоактуалізації засуджених жінок та методики соціально-виховної та психологічної роботи з цією категорією / О.М. Мірошниченко // Наук. вісник інс-ту кримінально-виконавчої служби. – 2012. – №1(1). – С. 128-137.

6. Мушинська О.В. Гендерні особливості смислової сфери особистості неповнолітніх правопорушників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.

психол. наук : спец.: 19.00.06 «Юридична психологія» / О.В. Мушинська. – Х., 2005. – 19 с.

7. Назаров О.А. Гендерні особливості смислової сфери осіб, що вчинили насильницький злочин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / О.А. Назаров. – Х., 2007. – 19 с.

8. Основы психологии исполнения уголовных наказаний: Учебн. пособие // Деев В.Г., Казакова Е.Н., Михалева И.В., Наприс А.В. – Вологда: ВИПЭ Минюста России, 2001. – 347 с.

9. Педько К.В. Психологічні особливості інтимно-особистісної сфери засуджених жінок / Педько К.В. // Наука і молодь. Гуманітарна серія. – К.: Нац. авіаційний ун-т. – № 11-12. – 2012. – С. 163-166.

10. Федоренкова Л.С. Психологічні особливості ціннісно-смислової сфери засуджених жінок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня психол. наук : спец.: 19.00.06 «Юридична психологія» / Л.С. Федоренкова. – Х., 2011. – 23 с.

11. Шевченко Л.О. Особливості кримінальних настанов злочинного середовища / Л.О. Шевченко // Вісник Харківського нац. ун-ту. Серія «Психологія», 2011. – С. 193-195.

12. Шевченко Л.О. Соціально-психологічні особливості жінок, що вчинили корисливі злочини / Л.О. Шевченко // Право і безпека. – 2009. – № 4 (31). – С. 193-197.

13. Шевченко Л.О. Функціональні особливості відповідальності жінок-злочинниць / Л.О. Шевченко // Бочаровські читання : матеріали наук.-практ. конф. [з міжнар. участю], присвяч. пам'яті проф. С.П. Бочарової (м. Харків, 18 берез. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – С. 239-241.

References transliterated

1. Vahabova A.O. Zmistoutvoryuyuchi faktory pochuttya lyubovi u zhinok v miscyax pozbavlennya voli / A.O. Vahabova // Aktual"ni problemy suchasnoyi pedahohiky ta psyholohiyi: zb-k tez dopovidej Vseukr. nauk.-prakt. konferenciyi

studentiv ta molodyx uchenykh, 16 zhovtnya 2015 r. / zah. red. H.O. Horban" – Mariupol" : MHU, 2015. – S. 18-20.

2. Kalashnykova M.M. Psicholohyya otvetstvennosti lychnosti nesovershennoletnykh osuzhdennykh zhenskoho pola, otbyvayushhykh nakazanye v vospytatel"noj kolonyi: avtoref. dys. na soysk. nauchn. stepeny kand. psichol. nauk : spec. 19.00.06 «Yurydycheskaya psicholohyya» / M.M. Kalashnykova. – Ryazan", 2012. – 28 s.

3. Kalashnykova T.V. Sravnenye cennostnykh oryentatsiy pravoposlushnykh devochek-podrostkov y nesovershennoletnykh osuzhdennykh zhenskoho pola / Kalashnykova T.V., Kalashnykova M.M. // Elektronnyy nauchn. zhurnal «Lychnost" v menyayushhemsya myre: zdorov"e, adaptatsyya, razvytye». – 2014/2 (5). – S. 39-48. – Rezhym dostupa k resursu: www.humjournal.rzgmu.ru

4. Merkulova V.O. Psicholohichni aspekty zhinochoyi nasylnyckoyi zlochynnosti / V.O. Merkulova // Visnyk Odes"koho ins-tu vnutr. sprav. – 2002. – № 2. – S. 67-72.

5. Miroshnychenko O.M. Osoblyvosti samoaktualizatsiyi zasudzhenykh zhinok ta metodyky social"no-vykhovnoyi ta psicholohichnoyi roboty z ciyeyu katehoriyeyu / O.M. Miroshnychenko // Nauk. visnyk ins-tu kryminal"no-vykonavchoyi sluzhby. – 2012. – №1(1). – S. 128-137.

6. Mushynska O.V. Henderni osoblyvosti smyslovoyi sfery osobystosti nepovnolitnix pravoporushnykiv: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psichol. nauk : spec.: 19.00.06 «Yurydychna psicholohiya» / O.V. Mushynska. – X., 2005. – 19 s.

7. Nazarov O.A. Henderni osoblyvosti smyslovoyi sfery osib, shho vchynly nasylnyckyj zlochyn : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psichol. nauk: spec. 19.00.06 «Yurydychna psicholohiya» / O.A. Nazarov. – X., 2007. – 19 s.

8. Основы psicholohyy uspolnenyya uholovnykh nakazanyj: Uchebn. posobye // Deev V.H., Kazakova E.N., Myxaleva Y.V., Naprys A.V. – Volohda: VYPЭ Mynyusta Rossyy, 2001. – 347 s.

9. Ped"ko K.V. Psicholohichni osoblyvosti intymno-osobystisnoyi sfery zasudzhenykh zhinok / Ped"ko K.V. // Nauka i molod". Humanitarna seriya. – K.: Nac. aviacijnyj un-t. – № 11-12. – 2012. – S. 163-166.

10. Fedorenkova L.S. Psicholohichni osoblyvosti cinnisno-smyslovoyi sfery zasudzhenykh zhinok: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya psichol. nauk : spec.: 19.00.06 «Yurydychna psicholohiya» / L.S. Fedorenkova. – X., 2011. – 23 s.

11. Shevchenko L.O. Osoblyvosti kryminal"nykh nastanov zlochynnoho seredovyshha / L.O. Shevchenko // Visnyk Xarkivs"koho nac. un-tu. Seriya «Psicholohiya», 2011. – S. 193-195.

12. Shevchenko L.O. Social"no-psicholohichni osoblyvosti zhinok, shho vchynyly koryslyvi zlochyny / L.O. Shevchenko // Pravo i bezpeka. – 2009. – № 4 (31). – S. 193-197.

13. Shevchenko L.O. Funkcional"ni osoblyvosti vidpovidal"nosti zhinok-zlochynnykh" / L.O. Shevchenko // Bocharovs"ki chytannya : materialy nauk.-prakt. konf. [z mizhnar. uchastyu], prysvyach. pam'yati prof. S.P. Bocharovoyi (m. Xarkiv, 18 berez. 2016 r.) / MVS Ukrayiny, Xarkiv. nac. un-t vnutr. sprav. – Xarkiv, 2016. – S. 239-241.